

Well-Youth!

MODUL 2

FINANSIELL FORSTÅELSE OG BUDSJETTERING

Utviklet av LoPe

Co-funded by
the European Union

Erasmus+

Europakommisjonens støtte til produksjonen av denne publikasjonen innebærer ikke en godkjenning av innholdet, som kun gjenspeiler forfatterens synspunkter, og det nasjonale programkontoret og Kommisjonen kan ikke holdes ansvarlig for eventuell bruk av informasjonen i denne publikasjonen.

INNHold

TEMA 1: INTRODUKSJON TIL FINANSIELL FORSTÅELSE	3
1.1: Betydningen av finansielle ferdigheter	3
TEMA 2: Å SETTE SEG ØKONOMISKE MÅL	6
TEMA 3: FORSTÅ INNTEKTER OG UTGIFTER	9
3.1: Typer inntekt	9
2.2: Administrere utgifter	11
TEMA 4. LAGE ET BUDSJETT	15
4.1: Grunnleggende budsjettering	15
4.2: Oppfølging og justering av budsjettet	17
TEMA 5. SPARING OG INVESTERING	17
5.1. Strategier for å spare penger	17
5.2. Introduksjon til grunnleggende investeringskonsepter	19
5.3. Bygge finansiell sikkerhet	21
TEMA 6: HÅNDTERING AV GJELD OG KREDITT	23
6.1: Typer gjeld	23
6.2: Strategier for gjeldsforvaltning	24

TEMA 1: INTRODUKSJON TIL FINANSIELL FORSTÅELSE

1.1: Betydningen av finansielle ferdigheter

Hva er finansiell forståelse?

Finansiell kompetanse er evnen og kunnskapen som er nødvendig for å forstå og håndtere ulike økonomiske aspekter på en effektiv måte. Det omfatter en rekke ferdigheter og forståelse knyttet til personlig økonomi, inkludert, men ikke begrenset til

Budsjettering: Evnen til å lage og administrere et budsjett som beskriver inntekter og utgifter, og som hjelper den enkelte med å kontrollere utgiftene sine og spare til økonomiske mål.

Sparing: Å vite hvordan man sparer penger, etablerer et nødfond og planlegger for fremtidige økonomiske behov, inkludert pensjon og utdanning.

Gjeldshåndtering: Ansvarlig håndtering og reduksjon av gjeld, inkludert kredittkortgjeld, studielån og boliglån.

Økonomisk planlegging: Utarbeidelse av en omfattende økonomisk plan som er i tråd med ens økonomiske mål og tar hensyn til faktorer som inntekt, utgifter, sparing, investeringer og forsikring.

Risikostyring: Forstå hvilken rolle forsikringer spiller når det gjelder å beskytte seg mot uforutsette hendelser, for eksempel helseproblemer eller ulykker.

Investering: Forstå ulike investeringsalternativer, som aksjer, obligasjoner, aksjefond og eiendom, og hvordan de kan bidra til å øke formuen over tid.

Eiendomsplanlegging: Kunnskap om hvordan man planlegger fordelingen av eiendeler og de pårørendes velferd etter en persons bortgang, ofte i forbindelse med testamenter, stiftelser og begunstigelser.

Beskatning: Bevissthet om hvordan skatt fungerer, skattefradrag og strategier for å optimalisere skatteeffektiviteten.

Hvorfor er finansiell forståelse avgjørende for personlig og økonomisk velvære?

Effektiv beslutningstaking: Finansiell forståelse gir den enkelte kunnskapen og ferdighetene som trengs for å kunne ta informerte økonomiske beslutninger. Dette omfatter budsjettering, sparing, investering og gjeldshåndtering. Velinformerte beslutninger fører til bedre økonomiske resultater og mindre stress.

Økonomisk trygghet: Å ha god økonomisk forståelse hjelper folk med å bygge et sterkt økonomisk fundament, inkludert nødfond og pensjonssparing. Denne tryggheten gir et sikkerhetsnett i tilfelle uventede hendelser som medisinske kriser eller tap av jobb.

Gjeldshåndtering: Finansiell forståelse gjør det mulig for enkeltpersoner å forstå konsekvensene av å ta opp gjeld og ta ansvarlige valg når det gjelder låneopptak. Det bidrar til å forhindre oppbygging av gjeld med høy rente og fremmer strategier for gjeldsreduksjon.

Langsiktige mål: Økonomisk forståelse gjør det mulig for enkeltpersoner å planlegge og nå sine langsiktige økonomiske mål, for eksempel å kjøpe bolig, sende barna på college eller pensjonere seg komfortabelt. Uten økonomisk kunnskap kan disse målene forbli utenfor rekkevidde.

Investering og formuesbygging: Forståelse av hvordan investeringer fungerer og konseptet med renters rente gjør det mulig for enkeltpersoner å øke formuen sin over tid. Dette er avgjørende for å oppnå økonomisk uavhengighet og pensjonere seg med økonomisk trygghet.

Reduksjon av økonomisk stress: Finansiell forståelse kan redusere stress knyttet til pengesaker. Når folk er trygge på sine egne økonomiske evner, er det mindre sannsynlig at de opplever stress og angst knyttet til økonomisk usikkerhet.

Ansvarlig økonomisk atferd: Finansiell forståelse fremmer ansvarlig økonomisk atferd, blant annet ved å leve innenfor sine egne rammer, spare for fremtiden og unngå impulsivt forbruk. Disse vanene bidrar til generell trivsel og økonomisk stabilitet.

Beskyttelse mot svindel og bedrageri: Finansiell forståelse omfatter å gjenkjenne og unngå økonomisk svindel og bedrageri. Denne kunnskapen beskytter enkeltpersoner mot å bli offer for svindelforsøk som kan føre til økonomiske tap.

Myndiggjøring: Økonomisk kompetanse gir den enkelte mulighet til å ta kontroll over sin egen økonomi. De kan forsvare sine økonomiske interesser, forhandle frem bedre avtaler og ta valg som er i tråd med egne verdier og mål.

Innvirkning på generasjoner: Når foreldre har økonomisk kompetanse, kan de videreføre disse ferdighetene og verdiene til barna sine, og gi dem en vei til økonomisk suksess. Dette bidrar til å bryte en ond sirkel av økonomisk usikkerhet og fattigdom.

Økonomisk stabilitet: Utbredt finansiell forståelse bidrar til økonomisk stabilitet i et bredere perspektiv. Når enkeltpersoner og familier er økonomisk trygge, er det mindre sannsynlig at de er avhengige av sosiale tjenester, noe som reduserer byrden på myndigheter og lokalsamfunn.

Vanlige økonomiske utfordringer for unge voksne.

Unge voksne og voksne står ofte overfor en rekke vanlige økonomiske utfordringer som kan påvirke den økonomiske velferden deres. Disse utfordringene kan variere avhengig av individuelle omstendigheter, men noen av de vanligste er

Studielåmsgjeld: Mange unge voksne har betydelig studielåmsgjeld etter å ha tatt høyere utdanning. Å betale tilbake disse lånene kan være en betydelig økonomisk byrde, noe som påvirker deres evne til å spare, investere eller oppnå andre økonomiske mål.

Utilstrekkelig nødsparing: Mangel på nødsparing kan gjøre enkeltpersoner sårbare for uventede utgifter, som for eksempel legeregninger eller bilreparasjoner. Uten et økonomisk sikkerhetsnett kan de ty til kredittkortgjeld eller lån med høy rente.

Kredittkortgjeld: Å opparbeide seg kredittkortgjeld på grunn av overforbruk eller høye renter kan være en utfordring for voksne i alle aldre. Høy kredittkortgjeld kan hindre økonomisk fremgang og føre til en gjeldssyklus.

Utilstrekkelig pensjonssparing: Mange voksne sliter med å spare nok til pensjon, ofte på grunn av konkurrerende økonomiske prioriteringer. Utilstrekkelig pensjonssparing kan føre til økonomisk usikkerhet senere i livet.

Å leve over evne: Overforbruk eller å leve over evne er en vanlig økonomisk utfordring. Dette kan føre til konstant økonomisk stress og manglende evne til å bygge opp en formue eller spare for fremtiden.

Mangel på finansiell kompetanse: Begrenset kunnskap om personlig økonomi kan hindre folk i å ta informerte økonomiske beslutninger. Uten

Økonomisk kompetanse er det ikke sikkert at folk forstår investeringer, skatt eller hvordan man setter opp et budsjett.

Kostnader til helsetjenester: Økende helsekostnader kan være en betydelig økonomisk utfordring, spesielt for dem som ikke har tilstrekkelig forsikringsdekning. Legeregninger, reseptbelagte medisiner og uventede helseproblemer kan belaste økonomien.

Boligkostnader: Høye husleie- eller boliglånsbetalinger, eiendomsskatt og vedlikeholdsutgifter kan gjøre boligen til en av de største månedlige utgiftene for mange, noe som legger press på budsjettene deres.

Arbeidsledighet eller undersysselsetting: Perioder med arbeidsledighet eller undersysselsetting kan forstyrre den økonomiske stabiliteten og gjøre det vanskelig å dekke grunnleggende levekostnader og nå økonomiske mål.

Familie- og forsørgerutgifter: Å oppdra barn eller ta vare på eldre foreldre kan være økonomisk krevende. Utgifter til barnepass, utdanning og helsetjenester kan tære på budsjettet.

Utilstrekkelig forsikringsdekning: Mangel på tilstrekkelig forsikringsdekning (f.eks. helse-, bil- og innboforsikring) kan gjøre enkeltpersoner sårbare for økonomiske tilbakeslag i tilfelle ulykker, naturkatastrofer eller helseproblemer.

Økonomiske nedgangstider: Økonomiske nedgangstider kan påvirke jobbsikkerheten og inntektsnivået, noe som kan gjøre det utfordrende å opprettholde finansiell stabilitet.

Inkasso og juridiske spørsmål: Det kan være stressende og kostbart å måtte forholde seg til inkassobyråer, søksmål eller juridiske spørsmål knyttet til økonomiske forhold.

TEMA 2: Å SETTE SEG ØKONOMISKE MÅL

Lær deltakerne hvordan de kan sette seg SMARTe økonomiske mål.

Å sette seg SMARTe økonomiske mål betyr å legge klare og praktiske planer for pengene dine. SMART er et ord som består av fem deler som hjelper deg med å sette sterke mål: Spesifikke, Målbare, Oppnåelige, Relevante og Tidsavgrensede.

Slik setter du opp SMARTe økonomiske mål:

1. Spesifikk (S): Vær helt klar over hva du ønsker å gjøre med pengene dine. Spør deg selv:

Hva vil du gjøre med pengene dine?

Hvorfor er det viktig for deg?

Hvem er involvert (som deg og familien din)?

Finnes det noen regler eller begrensninger?

Eksempel (spesifikt): "Jeg ønsker å spare 5000 dollar til en familieferie til Disneyland om tre år."

2. Målbar (M): Sørg for at du kan telle eller måle fremgangen din. Still spørsmål:

Hvordan kan du se om du nærmer deg målet ditt?

Hvor mye trenger du å spare?

Hvordan vet du når du har nådd målet ditt?

Eksempel (målbar): "Jeg skal sjekke sparepengene mine hver måned for å forsikre meg om at jeg er i rute til å spare 5 000 dollar om tre år."

3. Oppnåelig (A): Målet ditt bør være noe du faktisk kan gjøre i din nåværende situasjon. Spør deg selv:

Kan du virkelig gjøre dette med pengene dine akkurat nå?

Har du det som skal til?

Kan du forplikte deg til det?

Eksempel (oppnåelig): "Med tanke på inntektene og utgiftene mine tror jeg at jeg kan spare 5000 dollar på tre år ved å kutte litt i utgiftene og kanskje ta en deltidsjobb."

4. Relevant (R): Sørg for at målet ditt gir mening for livet ditt og pengeplanen din. Still spørsmål:

Passer dette målet inn i den større pengeplanen din?

Er det virkelig viktig akkurat nå?

Eksempel (relevant): "Å spare til en morsom familieferie passer inn i den større planen min om å nyte kvalitetstid med mine nærmeste."

5. Tidsavgrenset (T): Gi målet ditt en tidsfrist for å holde deg på sporet. Spør deg selv:

Når ønsker du å nå dette målet?

Er det noe du vil gjøre snart eller senere?

Eksempel (tidsavgrenset): "Jeg skal spare 5000 dollar til en ferie til Disneyland om tre år."

Målenes rolle i økonomisk planlegging.

Av disse grunnene er mål superviktige i pengeplanleggingen:

Retning og formål: Mål gir deg en grunn til å forvalte pengene dine. De svarer på spørsmålet: "Hvorfor gjør jeg dette?" Når du har klare mål, får du lyst til å ta smarte pengevalg.

Velge hva som er viktigst: Penger kan ikke gjøre alt, så du må bestemme deg for hva du skal bruke dem på. Mål hjelper deg med å velge hva som er viktigst, og hvor du bør bruke pengene dine.

Se hvordan du ligger an: Målene hjelper deg å se om du gjør det bra med pengeplanene dine. Du kan sjekke om du sparer, investerer og når målene dine. Det er som å holde poengsummen for å holde motivasjonen oppe.

Gjør gode pengevalg: Målene fungerer som rettesnorer når du skal ta beslutninger om penger. Du kan spørre deg selv: "Hjelper dette meg med å nå målene mine?" Det hindrer deg i å ta raske eller dårlige valg.

Planlegging av pengene dine: Målene er selve fundamentet i pengeplanen din. De hjelper deg med å lage budsjetter som passer til målene dine. Et budsjett som passer til målene dine, fungerer bedre.

Håndtering av risiko: Målene hjelper deg med å bestemme hvor mye risiko du kan ta med pengene dine. Det er forskjell på kortsiktige og langsiktige mål.

Å være trygg i fremtiden: Mange mål handler om ting du ønsker deg langt frem i tid, som å gå av med pensjon eller betale for barnas skolegang. Mål sørger for at du klarer deg økonomisk senere.

Bedre pengevaner: Å ha klare mål får folk til å spare og investere mer. Det holder deg på sporet.

Tilpasning til forandring: Noen ganger endrer ting seg, for eksempel jobben eller familien. Målene kan også endre seg, og det er helt greit. Det er en del av planleggingen.

Snakke og jobbe sammen: Når du er sammen med familie eller andre, hjelper det å dele mål og planer alle sammen. Det sørger for at alle er på samme side.

Lære om penger: Å jobbe mot mål betyr at du lærer mer om penger. Det er bra, for det hjelper deg med å ta smarte valg.

Eksempler på kortsiktige og langsiktige mål:

Kortsiktige mål (vanligvis innen ett år eller mindre):

- Spar 5000 kroner til en helgetur.
- Betal ned et kredittkort med en saldo på 10 000 kroner.
- Bygg opp et nødfond på 10 000 kroner.
- Kjøp en ny bærbar datamaskin til jobb eller skole.
- Ta en ukes ferie.

Langsiktige mål (vanligvis flere år eller mer):

- Spar 500 000 kroner til nedbetaling på en bolig om fem år.
- Nedbetale et 30-årig boliglån.
- Spar 100 000 kroner til ditt barns høyskoleutdanning om 15 år.
- Oppnå økonomisk uavhengighet og få en komfortabel pensjonisttilværelse i en alder av 60 år.
- Start en bedrift og gjør den lønnsom i løpet av fem år.

TEMA 3: FORSTÅ INNTEKTER OG UTGIFTER

3.1: Typer inntekt

Forklar ulike inntektskilder (f.eks. lønn, investeringer, sideinntekter).

Inntekt er de pengene du får for å gjøre ulike ting, som å jobbe, investere eller drive egen virksomhet. Det finnes mange måter å tjene penger på. Her er noen av de vanligste:

Lønn/lønninger: Dette er hva de fleste får utbetalt for sine vanlige jobber. Det er vanligvis det samme beløpet hver gang, og skatten er trukket fra.

Timelønn: Noen får betalt basert på hvor mange timer de jobber. Hvis du jobber flere timer, får du mer penger.

Inntekt som selvstendig næringsdrivende: Hvis du har din egen bedrift eller jobber for deg selv, får du penger fra arbeidet du gjør. Du har mer kontroll over hvor mye du tjener, men du må også ta deg av ting som skatt og helsetjenester.

Overskudd i virksomheten: Hvis du eier en bedrift, er det pengene du tjener etter at alle utgifter er betalt, som er inntekten din.

Investeringsinntekter: Dette kommer fra ting som aksjer, obligasjoner eller eiendom. Du kan tjene penger på dem på ulike måter, for eksempel ved å få regelmessig utbetaling (utbytte), selge dem for mer enn du har betalt (kapitalgevinst) eller ved å få utbetalt renter.

Pensjonsinntekt: Når du går av med pensjon, kan du få penger fra for eksempel pensjon, trygd eller sparekontoer.

Royalties: Hvis du lager ting som bøker, musikk eller kunst, kan du få betalt når andre bruker eller kjøper arbeidet ditt.

Leieinntekter: Hvis du eier en eiendom, for eksempel et hus eller en leilighet, kan du tjene penger på å leie den ut til noen andre.

Provisjon: Noen jobber, som salg eller eiendomsmegling, betaler deg en prosentandel av pengene du tjener inn.

Utbytteinntekter: Hvis du eier visse aksjer, kan du få utbetalt en andel av selskapets overskudd.

Renteinntekter: Hvis du låner ut pengene dine til en bank eller kjøper visse typer obligasjoner, får du ekstra betalt over tid.

Kapitalgevinst: Hvis du selger noe for mer penger enn du betalte for det, er de ekstra pengene din inntekt.

Barnebidrag: Noen får penger fra sin tidligere ektefelle eller den andre forelderen for å dekke utgifter.

Inntekt ved siden av pengeøkonomien: Du kan tjene penger på korttids- eller frilansarbeid (som å kjøre for Oda eller leie ut boligen din på Airbnb).

Offentlig bistand: I noen tilfeller får folk hjelp fra myndighetene, for eksempel arbeidsledighetstrygd eller matvarehjelp.

Når du kjenner til disse ulike inntektskildene, kan du planlegge økonomien din bedre. Det er lurt å ha penger fra forskjellige steder for å være mer økonomisk trygg. I tillegg kan hver type inntekt ha ulike skatteregler og planleggingsbehov.

Begrepet nettoinntekt (nettolønn).

Nettoinntekt, eller nettolønn, er pengene du får etter at arbeidsgiveren din har trukket fra ting som skatt og andre nødvendige kostnader fra lønns slippen din. Det er pengene du faktisk har til å bruke, spare eller bruke til hva du vil.

Slik fungerer det:

Du tjener penger på jobben din (lønn).

Arbeidsgiveren din tar ut penger til blant annet inntektsskatt og trygdeordninger.

Det som er igjen etter disse fradragene, er nettoinntekten din, og det er det du får utbetalt i lønn.

Nettoinntekten er superviktig fordi den forteller deg hvor mye penger du egentlig har å rutte med i det daglige, spare for fremtiden eller bruke på morsomme ting. Det er som et utgangspunkt for å lage et budsjett og ta smarte økonomiske valg.

2.2: Administrere utgifter

Innfør vanlige utgiftskategorier (f.eks. faste, variable, skjønsmessige).

1. Faste utgifter: Dette er regninger du må betale hver måned, og de er som regel de samme eller svært forutsigbare. Tenk på dem som utgifter du må betale. Noen eksempler er

Husleie eller boliglån: Det du betaler for å bo i boligen din.

Strøm, vann og gass: Som strøm-, vann- og gassregninger.

Avdrag på lån: Penger du skylder hver måned, for eksempel et billån eller et studielån.

Forsikring: Betalinger for ting som bilforsikring eller helseforsikring.

Abonnementer: Penger til for eksempel strømmetjenester eller medlemskap på treningssentre.

2. Variable utgifter: Dette er kostnader som kan endre seg fra måned til måned, og de er litt mer fleksible. De avhenger av hvor mye du bruker eller bruker. Noen eksempler er

Dagligvarer: Hvor mye du bruker på mat kan variere.

Transport: Kostnadene for bensin og offentlig transport kan endres.

Underholdning: Penger til å gå ut, gå på kino eller dyrke hobbyer.

Klær: Det kommer an på om du trenger nye klær eller ikke.

3. Diskresjonære utgifter: Dette er dine "ønsker", ikke dine "behov". Det er ting du kan velge å bruke penger på, men som du godt kunne leve uten. Noen eksempler inkluderer:

Spise ute på restaurant

Reiser og ferier

Shopping av ikke-essensielle varer

Gå på konserter, forestillinger eller arrangementer

Når du kjenner til disse utgiftskategoriene, blir det lettere å styre pengene dine. Det er viktig å dekke de faste utgiftene først, deretter planlegge for de variable utgiftene, og til slutt bestemme hvor mye du vil bruke på skjønnsmessige ting. På denne måten kan du sørge for at pengene dine går dit du vil at de skal gå!

Diskuter viktigheten av å holde oversikt over utgiftene.

Utgiftssporing er svært viktig for å forvalte pengene dine på en fornuftig måte. Her er en enkel forklaring på hvorfor:

Vet hvor pengene dine går: Når du følger med på utgiftene dine, ser du nøyaktig hva pengene dine går til. Det er som å holde oversikt over utgiftene dine. Dette hjelper deg å forstå om du bruker pengene dine på det som betyr mest for deg.

Hold deg til et budsjett: Hvis du har et budsjett (en plan for pengene dine), kan du følge med på utgiftene for å holde deg på sporet. Du kan se om du følger planen eller om du trenger å gjøre justeringer.

Unngå overforbruk: Ved å følge med på utgiftene unngår du å bruke mer penger enn du har. Det er som en advarsel hvis du er i ferd med å gå tom for penger før neste lønsslipp.

Finn måter å spare på: Når du ser hvor du bruker for mye penger, kan du finne måter å spare på. Kanskje du legger merke til at du spiser mye ute, så du bestemmer deg for å lage mer mat hjemme og spare penger.

Planlegg for fremtiden: Utgiftssporing hjelper deg med å spare til ting du ønsker deg, som en ferie eller en ny dings. Det hjelper deg også med å planlegge for nødsituasjoner, for eksempel en bilreparasjon.

Reduser stress: Å vite hva pengene dine går til kan redusere pengerelatert stress. Det hjelper deg til å føle at du har mer kontroll og er mindre bekymret for regninger.

Bygg gode vaner: Å følge med på utgiftene er en god vane. Når du gjør det regelmessig, blir du flinkere til å administrere pengene dine, noe som gir deg gode forutsetninger for økonomisk suksess i det lange løp.

Utgiftssporing er enkelt sagt det samme som å holde et øye med pengene dine for å sikre at de gjør det du vil at de skal gjøre. Det er en smart måte å ta ansvar for økonomien på og sørge for at du har nok til både det du trenger og det du vil ha.

Del praktiske tips for å redusere unødvendige utgifter.

Her er noen enkle tips for å bruke mindre penger:

Lag en liste: Skriv ned hva du trenger å kjøpe før du handler, slik at du ikke kjøper ekstra ting.

Bestem deg for et budsjett: Finn ut hvor mye penger du kan bruke, og hold deg til det. Slik unngår du å bruke for mye penger.

Skill mellom ønsker og behov: Spør deg selv om du virkelig trenger noe, eller om det bare er noe du vil ha. Fokuser på å kjøpe det du trenger først.

Hold oversikt: Skriv ned hva du bruker pengene dine på i en måned. Dette hjelper deg å se hvor du kan spare.

Spis hjemme: Å lage mat hjemme er vanligvis billigere enn å spise ute på restaurant.

Si opp abonnementer du ikke trenger: Hvis du ikke bruker en tjeneste, for eksempel et strømmeabonnement, kan du si det opp og spare pengene.

Kjøp butikkmerker: Merkevarer er ofte billigere enn merkevarer og fungerer like bra.

Unngå å kjøpe på innfall (impulskjøp): Tenk deg om før du kjøper noe. Ikke forhast deg med kjøp, spesielt ikke store kjøp.

Bruk kuponger og salg: Se etter rabatter og bruk kuponger når du handler for å spare penger.

Kutt ned på underholdningskostnadene: Finn billigere måter å ha det gøy på, for eksempel gratisaktiviteter eller strømming i stedet for kabel-TV.

Spar energi: Slå av lyset og trekk ut støpselet når du ikke bruker det for å spare penger på strømregningen.

Betal med kontanter: Kontanter kan hjelpe deg med å bruke mindre penger, fordi du ikke kan bruke mer enn du har.

Gjør det selv: Prøv å fikse ting eller gjøre oppgaver selv i stedet for å betale noen andre.

Selg det du ikke trenger: Selg ting du ikke lenger bruker for å tjene litt ekstra penger.

Planlegg innkjøpene dine: Lag en liste før du handler, og hold deg til den for å unngå å kjøpe ekstra ting.

Finn gratis alternativer: Se etter gratis eller billigere alternativer til ting du betaler for, for eksempel medlemskap på treningssentre eller apper.

Sjekk regningene dine: Se gjennom regningene dine for å se om du kan få billigere tjenester eller om du er berettiget til rabatter.

Unngå gjeld med høy rente: Prøv å ikke bruke kredittkort med høy rente. Renter kan gjøre ting dyrere.

Tenk deg om før du kjøper: Ta deg tid til å avgjøre om du virkelig trenger noe dyrt. Hvis det ikke haster, kan du vente litt.

Spar automatisk: Sett opp automatiske overføringer til en sparekonto, slik at du sparer penger før du bruker dem.

Husk at disse små endringene kan hjelpe deg med å spare penger uten å gi avkall på alt det du liker!

TEMA 4. LAGE ET BUDSJETT

4.1: Grunnleggende budsjettering

Definere budsjettering og formålet med budsjettet.

Budsjettering er som å lage en plan for pengene dine. Det hjelper deg med å bestemme hvor mye du vil bruke og spare. Det er som å fortelle pengene dine hvor de skal gå i stedet for å lure på hvor de ble av.

Formålet med budsjettering er å:

Få kontroll over pengene dine: Det hjelper deg med å sørge for at du ikke bruker mer enn du tjener.

Nå målene dine: Du kan spare til ting du ønsker deg, for eksempel en ferie eller en ny telefon.

Forbered deg på nødsituasjoner: Budsjettering hjelper deg med å spare opp penger til uforutsette utgifter.

Reduser stress: Når du vet hva pengene dine går til, kan du føle at du har mer kontroll og er mindre bekymret for regninger.

Ta informerte valg: Med et budsjett kan du bestemme deg for hva som er viktigst for deg, og bruke pengene dine på det.

Enkelt sagt er budsjettering det samme som å lage en pengeplan slik at du kan ha det du trenger, spare til det du vil ha, og ikke bekymre deg for mye om pengeproblemer.

Lær deltakerne hvordan de lager et enkelt budsjett.

Slik lager du et enkelt budsjett i enkle trinn:

Trinn 1: *Legg sammen pengene dine:*

Finn ut hvor mye penger du får hver måned, for eksempel lønn. Dette er inntekten din.

Trinn 2: *List opp utgiftene dine:*

Lag en liste over ting du bruker penger på hver måned. Begynn med viktige ting som husleie eller boliglån, dagligvarer og regninger.

Legg til ting du ønsker å bruke penger på, som å spise ute, underholdning eller shopping.

Trinn 3: *Legg sammen utgiftene dine:*

Legg sammen alle utgiftene dine for å se hvor mye du bruker hver måned.

Trinn 4: *Sammenlign inntekter og utgifter:*

Trekk utgiftene dine fra inntektene dine. Hvis du har penger igjen, er det bra. Du kan spare dem eller bruke dem på morsommere ting.

Hvis utgiftene dine er større enn inntektene dine, må du kanskje kutte ned på utgiftene eller finne måter å tjene mer penger på.

Trinn 5: *Del opp pengene dine:*

Del pengene dine inn i kategorier, som bolig, mat, transport og morsomme ting.

Bestem hvor mye du vil bruke i hver kategori basert på dine behov og hva som er viktigst for deg.

Trinn 6: *Hold oversikt:*

Skriv ned hva du bruker i hver kategori i løpet av måneden. Dette hjelper deg med å se hva pengene dine går til.

Trinn 7: *Sjekk budsjettet ditt:*

På slutten av måneden kan du se om du har holdt deg til budsjettet. Hvis du har brukt for mye penger i én kategori, kan du prøve å bruke mindre i en annen neste måned.

Trinn 8: *Fortsett:*

Gjør budsjettering til en vane. Følg med på utgiftene dine og juster budsjettet etter behov for å nå målene dine. Budsjettering er som å ha en plan for pengene dine, slik at du kan ha det du trenger og samtidig nyte det du ønsker deg. Det er en flott måte å få kontroll over økonomien på!

Understreke viktigheten av å leve innenfor sine egne rammer.

Å leve innenfor dine midler betyr at du bare bruker de pengene du har.

Dette er det viktigste:

Ingen gjeld: Du skylder ikke penger til andre, så du slipper å betale tilbake med renter (ekstra penger).

Mindre stress: Du slipper å bekymre deg for regninger og gjeld, og livet føles mindre stressende.

Spar til mål: Du kan spare penger til ting du virkelig ønsker deg, for eksempel en bil eller en ferie.

Mer frihet: Du kan ta valg med pengene dine i stedet for å sitte fast med gjeld.

God kreditt: Du har et godt rykte når det gjelder å håndtere penger, noe som er nyttig når du trenger å låne penger til viktige ting.

Trygghet: Du vil føle deg avslappet når du vet at du kan håndtere overraskende utgifter uten å havne i en pengekrise.

Nå dine mål: Du kan oppnå dine pengedrømmer, som å kjøpe et hus eller pensjonere deg komfortabelt.

Merk: Enkelt sagt er det som å bruke lommepengene dine fornuftig i stedet for å bruke opp alt og havne i trøbbel. Det gjør livet enklere og hjelper deg med å få det du vil ha!

4.2: Oppfølging og justering av budsjettet

Innfør verktøy og apper for utgiftssporing.

Diskuter hvordan du kan analysere og justere budsjettet etter behov.

Gi strategier for å håndtere uventede utgifter.

TEMA 5. SPARING OG INVESTERING

5.1. Strategier for å spare penger

Her er noen superenkle måter å spare penger på:

1. *Sparegrismetoden:* På samme måte som når du legger mynter i en sparegris, setter du av en liten sum penger hver uke eller måned. Det summerer seg opp over tid.

2. *Dropp dyr kaffe:* I stedet for å kjøpe dyr kaffe fra kafeer, kan du lage kaffen hjemme. Det er mye billigere.
3. *Kjøp på salg:* Se etter rabatter og salg når du handler. Da betaler du mindre for de samme varene.
4. *Meld deg inn i en medlemsorganisasjon:* Noen butikker tilbyr deg å bli medlem og gir deg medlemsrabatt. Bruk dem når du handler dagligvarer eller andre ting.
5. *Lag mat hjemme:* Å lage mat hjemme er vanligvis billigere enn å spise ute eller bestille takeaway.
6. *Slå av lyset:* Ikke glem å slå av lys og elektronikk når du ikke bruker dem. Det sparer strøm.
7. *Vent før du kjøper:* Når du vil ha noe, så vent litt. Hvis du fortsatt vil ha det etter en uke eller en måned, så kjøp det.
8. *Del på kostnadene:* Hvis du skal ut med venner, bør du vurdere å dele på utgifter som bensin eller mat. Det blir billigere når alle bidrar.
9. *Unngå minibankgebyrer:* Bruk bankens minibanker for å unngå å betale ekstra gebyrer for å ta ut penger.
10. *Avslutt ubrukte abonnementer:* Hvis du ikke bruker en tjeneste, for eksempel et strømmeabonnement, kan du si det opp og spare pengene.
11. *Gjør det selv (DIY):* Prøv å fikse ting eller gjøre oppgaver selv i stedet for å betale noen. Det kan spare deg for penger på reparasjoner eller vedlikehold.
12. *Sett deg mål:* Bestem deg for hva du vil spare til, for eksempel en ferie eller en ny telefon. Det hjelper deg med å holde motivasjonen oppe.
13. *Følg med på utgiftene:* Skriv ned hva du bruker pengene dine på. Det hjelper deg å se hvor du kan spare.
14. *Sammenlign priser:* Før du kjøper noe, bør du sjekke ulike butikker eller nettsteder for å finne den beste prisen.
15. *Selg det du ikke trenger:* Selg ting du ikke lenger bruker for å tjene litt ekstra penger.
16. *Bruk offentlig transport:* Bruk buss eller tog i stedet for å kjøre bil, hvis det er mulig. Det sparer deg for bensin og parkering. Bensinprisene i

Norge endrer seg hver dag, ofte i løpet av samme dag. Sjekk bensinprisene regelmessig.

17. *Skaff deg et AutoPASS*: AutoPASS gir deg rabatt på bompenger og fergeruter i Norge.
18. *Lag en handleliste*: Lag en liste over hva du trenger før du handler. Hold deg til den for å unngå å kjøpe ekstra ting.
19. *Betal regninger i tide*: Unngå forsinkelsesgebyrer ved å betale regningene dine i tide. Det er bortkastede penger å betale ekstra for å være sent ute.
20. *Spar mynter*: Samle småpenger i en krukke. Det kan overraske deg hvor mye det blir til sammen over tid.

5.2. Introduksjon til grunnleggende investeringskonsepter

Noen grunnleggende investeringskonsepter i enkle ordelag:

1. *Investering*: Å investere betyr å bruke pengene dine til å kjøpe eiendeler som aksjer, obligasjoner, eiendom eller bedrifter med en forventning om at de vil øke i verdi over tid.
2. *Avkastning på investeringen (ROI)*: ROI er som overskuddet du får fra investeringene dine. Det er forskjellen mellom det du legger inn og det du får tilbake. En positiv ROI betyr at du har tjent mer enn du har investert.
3. *Risiko*: Å investere innebærer å ta risiko fordi det er en sjanse for at du kan tape penger. Risiko og potensiell gevinst henger ofte sammen - investeringer med høyere risiko kan gi høyere avkastning, men de kan også føre til større tap.
4. *Diversifisering*: Diversifisering er som å spre investeringene dine på ulike typer aktiva. Det bidrar til å redusere risikoen, for hvis én investering går dårlig, kan andre gjøre det bra og balansere det ut.
5. *Aktivaklasser*: Aktivaklasser er ulike kategorier av investeringer. De vanligste er aksjer (aksjer i selskaper), obligasjoner (gjeldspapirer), eiendom og kontantekvivalenter (som sparekontoer).

6. **Aksjer:** Når du eier en aksje, eier du en del av et selskap. Aksjer kan gå opp (øke i verdi) eller ned (miste verdi) i pris basert på hvor godt det går med selskapet.
7. **Obligasjon:** Å kjøpe en obligasjon er som å låne penger til et selskap eller en stat. De lover å betale deg tilbake med renter over tid. Obligasjoner er generelt mindre risikable enn aksjer.
8. **Utbytte:** Noen aksjer betaler utbytte, som er som regelmessige utbetalinger til aksjonærene. Det er en måte å tjene penger på investeringene dine.
9. **Portefølje:** En portefølje er som en samling av investeringene dine. Den kan inneholde aksjer, obligasjoner og andre aktiva. Ved å diversifisere porteføljen din kan du styre risikoen.
10. **Tidshorisont:** Tidshorisonten din er hvor lenge du planlegger å investere før du trenger pengene. Med en lengre tidshorisont kan du ta større risiko fordi du har mer tid til å komme deg etter tap.
11. **Sammensatt rente:** Compound interest er som å tjene renter ikke bare på den opprinnelige investeringen, men også på de rentene du allerede har tjent. Det kan få pengene dine til å vokse raskere over tid.
12. **Volatilitet i markedet:** Markeder kan gå opp og ned på kort sikt. Dette kalles volatilitet. Det er normalt, men det kan være uforutsigbart.
13. **Investeringsmål:** Dette er grunnen til at du investerer. Det kan være for å pensjonere deg, kjøpe et hus eller finansiere barnets utdanning.
14. **Risikotoleranse:** Risikotoleransen din handler om hvor komfortabel du er med å ta risiko i investeringene dine. Det er viktig å investere på en måte som samsvarer med din risikotoleranse.
15. **Investeringsstrategi:** Dette er planen for hvordan du skal investere. Den omfatter hvilke typer aktiva du vil kjøpe, hvor lenge du vil beholde dem, og hvordan du vil forvalte investeringene dine.

Merk: Investering er en måte å få pengene dine til å vokse på, men det innebærer også risiko. Det er viktig å forstå disse grunnleggende konseptene og vurdere å søke råd fra en profesjonell finansrådgiver før du tar investeringsbeslutninger.

5.3. Bygge finansiell sikkerhet

Å bygge økonomisk trygghet er som å skape et sikkerhetsnett for din og dine barns fremtid. Her er noen enkle trinn som hjelper deg å komme i gang:

1. Sett deg klare mål:

Bestem deg for hva du vil oppnå med pengene dine. Enten det er å kjøpe bolig, spare til pensjon eller nedbetale gjeld, er det viktig å ha klare mål som gir deg retning.

2. Lag et budsjett:

Lag en plan for pengene dine. Lag et budsjett som viser hvor mye du vil bruke på nødvendigheter, sparing og skjønnsmessige utgifter (morsomme ting).

3. Spar regelmessig:

Spar en del av inntekten din konsekvent. Begynn med et nødfond (nok til å dekke minst 3-6 måneders levekostnader), og spar deretter til målene dine.

4. Unngå gjeld med høy rente:

Gjeld med høy rente, som kredittkortgjeld, kan være en hindring for økonomisk trygghet. Betal den ned så snart som mulig for å slutte å kaste bort penger på renter.

5. Invester klokt:

Vurder å investere pengene dine i aktiva som aksjer og obligasjoner for å få dem til å vokse over tid. Diversifiser investeringene dine for å styre risikoen.

6. Lev innenfor dine midler:

Bruk mindre enn du tjener. Unngå unødvendige utgifter, og prioriter behov fremfor ønsker.

7. Bygg opp et nødfond:

Med et nødfond kan du håndtere uforutsette utgifter uten at de økonomiske planene dine sporer av.

8. Hold deg forsikret:

Beskytt deg selv og eiendelene dine med forsikringer, for eksempel helseforsikring, bilforsikring og husleie- eller innboforsikring.

9. Betal ned gjeld på en strategisk måte:

Fokuser på å betale ned gjeld med høy rente først. Deretter kan du systematisk ta tak i annen gjeld.

10. Automatiser sparingen:

Sett opp automatiske overføringer til spare- og investeringskontoene dine. Det sikrer at du sparer jevnlig.

11. Øk inntekten din:

Se etter muligheter for å øke inntekten din gjennom lønnsforhøyelse, en sidegeskjeft eller ekstra ferdigheter.

12. Lær deg selv kontinuerlig:

Lær om personlig økonomi og investeringer for å kunne ta informerte beslutninger.

13. Planlegg for pensjonisttilværelsen:

Bidra til pensjonskontoer som 401(k) eller IRA. Å spare til pensjon sikrer deg økonomisk trygghet senere i livet.

14. Gjennomgå og juster:

Gå jevnlig gjennom de økonomiske målene dine og juster planene dine etter behov. Livssituasjonen endrer seg, så den økonomiske planen din bør også tilpasses.

Søk profesjonell rådgivning:

Merk: Vurder å rådføre deg med en finansiell rådgiver for personlig veiledning. Det tar tid og krever disiplin å bygge økonomisk trygghet, men det er en reise som er verdt å ta. Med nøye planlegging og konsekvent innsats kan du oppnå en stabil og trygg økonomisk fremtid.

TEMA 6: HÅNDTERING AV GJELD OG KREDITT

6.1: Typer gjeld

I Norge er de vanligste gjeldstypene de samme som i mange andre land, blant annet

1. *Boliglån*: Mange nordmenn tar opp lån for å kjøpe bolig. Disse boliglånene kan være ganske store og nedbetales ofte over mange år.
2. *Forbrukslån (Consumer Loans)*: Dette er personlige lån uten sikkerhet som folk bruker til ulike formål, for eksempel oppussing, ferier eller andre utgifter.
3. *Billån (Billån)*: Lån for å finansiere kjøp av bil er også vanlig. Disse lånene kan være sikret i selve bilen og har varierende løpetid og rentesatser.
4. *Studielån (Studielån)*: Norske studenter er ofte avhengige av studielån for å dekke skolepenger og levekostnader mens de studerer.
5. *Kredittkortgjeld (Credit Card Debt)*: Kredittkortbruk er utbredt, og hvis saldoen ikke betales i sin helhet hver måned, kan det føre til kredittkortgjeld med høye renter.
6. *Boliglån med sikkerhet i bolig (Home Equity Loans)*: Boligeiere kan bruke egenkapitalen i boligen sin til å sikre lån til ulike formål.
7. *Kassekreditt (Kredittkonto)*: Noen personer kan ha en kassekreditt knyttet til bankkontoen sin, slik at de midlertidig kan bruke mer penger enn de har.
8. *Leasing av bil (Billeasing)*: Leasing av bil er et alternativ til å kjøpe en bil, og det innebærer regelmessige betalinger for bruk av bilen.
9. *Avbetalingsordninger*: Noen kjøp, som møbler eller elektronikk, tilbyr avbetalingsordninger, slik at kundene kan betale mindre beløp over tid.
10. *Gjeldssammenslåing (Gjeldskonsolideringslån)*: Låntakere kan konsolidere flere gjeldsposter til ett enkelt lån med gunstigere vilkår.
11. *Borettslagslån (Borettslagslån)*: I Norge er borettslag en vanlig måte å eie bolig på, og beboerne tar ofte opp lån for å kjøpe andeler i borettslagene.

Merk: Noen typer gjeld kan være land- eller kulturspesifikke. Det er viktig å håndtere gjeld på en ansvarlig måte, betale avdrag i tide og forstå vilkårene og rentesatsene knyttet til hver type gjeld for å opprettholde en god økonomisk helse i Norge.

6.2: Strategier for gjeldsforvaltning

Del strategier for å håndtere og redusere gjeld.

Forstå kredittvurderinger og -rapporter

Å forstå kredittvurderinger og kredittrapporter i Norge er avgjørende for å kunne håndtere din økonomiske helse.

Her er en enkel oversikt:

1. Kredittpoeng (Kreditscore):

- En kredittscore er et tall som representerer kredittverdigheten din. I Norge varierer kredittpoengene vanligvis fra 0 til 100, der høyere poengsum indikerer bedre kredittverdighet.
- Kredittpoengene dine beregnes på grunnlag av kreditthistorikken din, inkludert faktorer som betalingshistorikk, utestående gjeld, kreditthistorikkens lengde og nye kredittsøknader.
- Långivere bruker kredittpoengene dine til å vurdere risikoen din som låntaker. En høyere poengsum gjør det lettere å få lån og kreditt på gunstige vilkår.

2. Kredittrapport (Kreditsjekk):

- En kredittrapport er en detaljert oversikt over kreditthistorikken din. I Norge er det kredittopplysningsbyråer som Gjeldsregisteret, Creditsafe og Creditsafe som står for kredittopplysningene.
- Kredittrappen inneholder informasjon om lån, kredittkort, betalingshistorikk og eventuelle misligholdte eller forsinkede betalinger.
- Du kan be om en gratis kredittrapport en gang i året fra kredittopplysningsbyråene for å få oversikt over kreditthistorikken din.

3. Faktorer som påvirker kredittpoengene dine:

- *Betalingshistorikk (Payment History)*: Det er avgjørende å betale regninger i tide. For sene eller manglende betalinger kan redusere poengsummen din.
- *Kredittutnyttelse (Credit Utilization)*: Hvis du bruker en høy prosentandel av den tilgjengelige kreditten din, kan det påvirke poengsummen din negativt.
- *Lengde på kredithistorikk (Kredithistorikk)*: En lengre kredithistorikk kan forbedre poengsummen din.
- *Typer kreditt (Kreditttype)*: En blanding av ulike typer kreditt (f.eks. kredittkort, lån) kan være positivt.
- *Nye kredittsøknader (New Credit Applications)*: Hvis du søker om flere nye kredittkontoer på kort tid, kan det redusere poengsummen din.

4. Hvorfor kredittvurdering er viktig:

- Långivere bruker kredittpoeng for å avgjøre om de skal godkjenne søknaden din om lån eller kredittkort.
- En høyere kredittverdighet kan hjelpe deg med å kvalifisere for bedre renter og vilkår på lån og kreditt.
- Utleiere og arbeidsgivere kan også sjekke kredittopplysningene dine når de skal ta beslutninger om utleie eller ansettelse.

5. Forbedre kredittpoengene dine:

- Betal regninger i tide.
- Hold kredittkortsaldoen lav.
- Unngå å søke om for mye kreditt på en gang.
- Overvåk kredittrapporten din for feil og bestrid unøyaktigheter.

Unngå økonomiske fallgruver

Å unngå økonomiske fallgruver er viktig for å opprettholde økonomisk velvære. Her er Norges-spesifikke tips for å unngå økonomiske fallgruver:

- *Planlegg for høye levekostnader*: Norge har høye levekostnader. Lag et budsjett som tar hensyn til utgifter som bolig, dagligvarer og transport.

- **Bruk offentlig transport:** Det kan være dyrt å eie og vedlikeholde en bil, eller å ta taxi. Vurder å bruke offentlig transport eller sykle, spesielt i urbane områder.
- **Spar til vinterutgiftene:** Forbered deg på høyere oppvarmingskostnader om vinteren ved å sette av penger gjennom hele året.
- **Forstå skattereglene:** Norge har komplekse skatteregler. Gjør deg kjent med skattesystemet, og vurder å søke profesjonell rådgivning for skatteplanlegging.
- **Maksimer skattefradragene:** Dra nytte av tilgjengelige skattefradrag og -kreditter for å redusere skatteplikten din.
- **Investert klokt for å oppnå skattefordeler:** Norge tilbyr skattefordelaktige investeringskonti som IPS (Individuell Pensjonssparing) og BSU (Boligsparing for Ungdom). Benytt deg av dem for å spare skatt.
- **Unngå forbruksgjeld:** Forbrukslån med høy rente kan være kostbart. Prioriter å betale ned gjeld med høy rente for å unngå økonomisk belastning.
- **Spar til pensjonisttilværelsen:** Det norske pensjonssystemet er basert på en kombinasjon av offentlige og private pensjonsordninger. Begynn å spare til pensjon tidlig for å sikre din økonomiske fremtid.
- **Kjøp smart:** Prisen på varer kan variere i Norge. Se deg rundt og vurder å kjøpe noen varer i nabolandene, spesielt hvis du bor i nærheten av grensen.
- **Nødfond:** Som i alle andre land bør du ha et nødfond for å dekke uforutsette utgifter, for eksempel helseutgifter eller reparasjoner av hjemmet.
- **Lær om norsk bankvirksomhet:** Gjør deg kjent med det norske banksystemet og bruk av elektroniske betalingsmetoder som Vipps for å gjøre det enklere.
- **Forsikringsdekning:** Sørg for at du har tilstrekkelig forsikringsdekning.
- **Planlegg for boligkostnader:** Bolig er en betydelig utgiftspost i Norge. Planlegg boligbudsjettet nøye, og undersøk alternativer som borettslag eller leie.
- **Språkferdigheter:** Å lære norsk kan forbedre jobbmulighetene dine og hjelpe deg med å navigere mer effektivt i økonomiske spørsmål.

- *Unngå valutavekslingsgebyrer:* Når du overfører penger internasjonalt, bør du bruke tjenester som tilbyr konkurransedyktige vekslingskurser og lave gebyrer.
- *Forstå de lokale investeringsmulighetene:* Gjør deg kjent med de norske investeringsmulighetene, for eksempel det norske aksjemarkedet (Oslo Børs) og skattegunstige investeringskontoer.
- *Søk juridisk rådgivning:* Hvis du har komplekse juridiske eller økonomiske spørsmål, bør du rådføre deg med en norsk jurist eller finansmann som kjenner det lokale regelverket, eller snakke med en ungdomsarbeider.

Referanser

Bungalow Team, Bungalow Team. "Hvordan lage et personlig budsjett i 8 enkle trinn - pluss tips til hvordan du faktisk bruker det." *Bungalow*, 2022, bungalow.com/articles/how-to-make-a-personal-budget-in-8-easy-steps-plus-tips-for-actually-using.

Forbes, Forbes. "Hvorfor finansiell kompetanse er viktig, og hvordan du kan forbedre din." *Forbes*, 2023, www.forbes.com/sites/truetamplin/2023/09/21/financial-literacy--meaning-components-benefits--strategies/?sh=730910168cde.

Tamplin, True. "Hva er finansielle mål?" <https://www.Financestrategists.Com/Financial-Advisor/Financial-Planning/Financial-Goals/>, 2024, www.financestrategists.com/financial-advisor/financial-planning/financial-goals/.

Investering forklart: Typer investeringer og hvordan du får .... (2024). hentet 22. april 2024, fra www.investopedia.com/terms/i/investing.asp

Skatteplanlegging: 7 skattestrategier du bør vurdere. (2024). hentet 22. april 2024, fra www.nerdwallet.com/article/taxes/tax-planning

Økonomisk planlegging: En trinn-for-trinn-guide. (2024). hentet 22. april 2024 fra www.nerdwallet.com

Well-Youth!

European
Association for
Adult
Development

virtualcampus

Co-funded by
the European Union

Erasmus +

Europakommisjonens støtte til produksjonen av denne publikasjonen innebærer ikke en godkjenning av innholdet, som kun gjenspeiler forfatterens synspunkter, og det nasjonale programkontoret og Kommisjonen kan ikke holdes ansvarlig for eventuell bruk av informasjonen i denne publikasjonen.